

9. Human development in Ukraine. Social and demographic factors modernization of the national economy [Text]: Collective. Monograph / E. Libanova and others. — Kyiv: Institute of Demography and social researches, 2012.

10. Halaburda M. Financial support for economic policy in Ukraine / Thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.01. — Kyiv, 2003.

11. Lipsey R.G., Lancaster K. The General Theory of Second Best // Review of Economic Studies. — 1956. Vol. 24(1). — № 7. — P. 11–32.

12. Pigou A. C. The Economics of Welfare. — London: Macmillan. — 1918.

13. Buchanan J. The Constitution of economic policy. Calculation of

and similar papers at core.ac.uk

provided by Institutional Repository of Vadym Hetman

14. Korol'kova E.I. Natural monopolies: regulation and competition / HSE. 2000. — № 2. — P. 235–273.

15. Stiglitz J.E. Public Sector Economics. — K, 1998.

16. Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2014. Electronic resource Access: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=110270&schema=main>

17. Kudinova A., Verba D. Problems of social sphere in Ukraine: the result of scarcity of resources or inefficient government regulation? / Ukraine: aspects of labor. — 2014. — №3. — P. 34–42.

УДК 330.313

Кудінова А.В.

к.е.н., доцент кафедри політичної економії
факультетів управління та управління
персоналом і маркетингу КНЕУ

СУСПІЛЬНЕ ВІДТВОРЕННЯ: ОСНОВНІ ТЕОРІЇ ТА МОДЕЛІ

Kudinova A.

Ph. D., Associate Professor, political economy department,
Vadim Getman Kyiv National Economic University

THE SOCIAL REPRODUCTION: BASIC THEORY AND MODELS

АНОТАЦІЯ. В статті узагальнено основні підходи до вивчення як окремих фаз суспільного відтворення — виробництва, розподілу, обміну та споживання, так і процесу суспільного відтворення в цілому. Проаналізовано класичні теорії, окреслено перспективи використання їх інструментарію в сучасних умовах; визначено основні тренди дослідження суспільного відтворення крізь призму новітніх теорій.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: суспільне відтворення, виробництво, розподіл, обмін, споживання.

ABSTRACT. The article summarizes the main approaches to the study of individual phases of social reproduction — production, distribution, exchange and consumption and social reproduction process in general. Analyzed the classical theories, defined the prospects of use tools in modern conditions; summarizes the main trends of social reproduction study in new theories.

KEY WORDS: social reproduction, production, distribution, exchange, consumption.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Об'єктивною основою існування людського суспільства є виробництво матеріальних і нематеріальних благ і послуг. Процес виробництва, незалежно від його суспільної форми, має проходити ті самі стадії: виробництво, обмін, розподіл, споживання. У будь-якому суспільстві люди прагнуть постійно задовольняти свої потреби, для чого необхідне безперервне виробництво матеріальних благ. Тому будь-який процес суспільного виробництва, що розглядається в постійному зв'язку і безперервному потоці свого відновлення, водночас є процесом відтворення. Суспільне відтворення на початку ХХІ ст. зазнає якісних змін: незважаючи на активний розвиток знань про навколишній світ, вдосконалення продуктивних сил і бурхливе технологічне піднесення, людство стикається з надзвичайно складними проблемами — вичерпаністю ресурсів, їх асиметричним розподілом, екологічними загрозами тощо. На наш погляд, саме моделі відтворення дозволяють не лише розширити критерії оцінки суспільної ефективності функціонування окремих суб'єктів економіки та економічних систем у цілому, а й визначати вплив одних секторів економіки на інші, бачити механізми реалізації такого впливу, що виявляється в певних пропорціях відтворення. Дослідження економічного відтворення, як єдності відтворення продуктивних сил, соціально-економічних відносин та господарського механізму, дозволяє виявити зумовленість кожної фази суспільного виробництва попередніми фазами й передбачити вплив певних пропорцій, що формуються в поточному періоді на ресурсні та інституціональні умови господарської діяльності в майбутньому.

Аналіз останніх публікацій та виділення невирішеної частини проблеми. Проблеми суспільно-економічного відтворення досліджувались економічною наукою в багатьох аспектах, що знайшло відображення в різноманітних баченнях відтворення: від

зіставлення особистісних і суспільних цілей існування [4], до абсолютизації зумовленості споживання виробництвом, а останнього — технологічним рівнем продуктивних сил і суспільною формою їх використання [6; 8; 14].

Низка сучасних теорій відтворення може розглядатись як модифікації побудов К. Маркса, зокрема, Н. Некрасов до основних відтворювальних пропорцій відносить територіальні, міжрегіональні, галузеві, регіональні виробничі зв'язки [10]; Б. Б. Дунаєв доповнив марксову відтворювальну модель невиробничою сферою [5]; Р. Шніпер, А. Маршалова, А. Новоселова виділяють шість груп пропорцій: загальноекономічні, структурні, соціально-економічні, економіко-демографічні, економіко-екологічні, фінансово-економічні [12]; Д. Лук'яненко запропонував нові підрозділи суспільного виробництва: виробництво засобів оборони, засобів захисту навколишнього середовища, послуг, нових знань, культурних цінностей, ноу-хау та ринок інформатики [3].

У цілому на сьогодні існує кілька концептуальних підходів до дослідження процесу суспільного відтворення. Якщо відтворення — це процес безперервного відновлення певних послідовних фаз, то в марксистській методології — це виробництво, розподіл, обмін, споживання; у неокласичній політичній економії — виробництво-обмін-споживання; у кейнсіанському аналізі — споживання-заощадження. Відповідно до цих уявлень, формується і структура відтворення: у марксистському — виробництво засобів виробництва та виробництво предметів споживання; у неокласичному — сфера виробництва та сфера споживання; у кейнсіанському — сфера споживання та сфера заощадження. І якщо для марксистської концепції пріоритетною є фаза виробництва (обґрунтовується необхідність переважного розвитку виробництва засобів виробництва), для неокласичної — фаза обміну (вимагають першочергової уваги розвиток ринкових відносин попиту та пропозиції, конкуренції та ціноутворення), то для кейнсіанської — фаза споживання (важливість розвитку сфери виробництва товарів і послуг для безпосереднього споживання).

Постановка завдання. Метою цієї статті є дослідження класичних і новітніх теорій і моделей суспільного відтворення.

Викладення основних результатів дослідження. На перших етапах розвитку економічної науки не можна казати про теорії відтворення в чистому вигляді, оскільки поняття «відтворення» на той час не існувало. У тому вигляді, як ми його розуміємо сьогодні, відтворення виникло лише у XVII ст., з появою суспільного виробництва та фундаментальними змінами в соціально-економіч-

ному житті суспільства. Зокрема філософія господарювання у XVII ст. має дві принципові характеристики. По-перше, продукт праці кожної людини повинен бути її приватною власністю. По-друге, людина повинна мати не більше землі, ніж вона може оброблювати. Дана теза, на наш погляд, обумовила основні принципи перших теорій відтворення, що характеризуються обмеженим аналізом фази виробництва та схильністю до абсолютизації ролі обміну. Так, В. Петті в основу аналізу відтворення промислового капіталу поклав виключно грошову форму промислового капіталу, тому проблема суспільного відтворення концентрується на питанні кількості грошей, що необхідні для «приведення в дію торгівлі нації» та обґрунтуванні необхідності державних податків і зборів [11]. Отже, меркантилісти на основі узагальнення досвіду формування колоніальних імперій в епоху Великих географічних відкриттів джерелами росту національного багатства називали зовнішню торгівлю та нееквівалентний обмін, що призвели до великого притока в метрополії золота та дорогоцінностей. Відповідно, і у вивченні процесу економічного відтворення, навіть у межах даного періоду, ми бачимо трансформацію поглядів, що було обумовлено певними соціально-економічними процесами: промисловий переворот, прогресуючий поділ праці, посилення процесів спеціалізації, зростання мануфактурного виробництва тощо.

Основою побудови моделі відтворення фізіократів, зокрема, Ф. Кене є такі положення. По-перше, продуктивною є виключно сільськогосподарська праця. По-друге, структура суспільства представлена трьома класами: продуктивним класом; класом власників; безплідним класом (всі зайняті в промисловості та інших сферах господарської діяльності за межами сільського господарства) [7]. Високий рівень абстрагування дозволив Ф. Кене проаналізувати процес відтворення, визначивши пунктом початку та закінчення відтворювального циклу завершення збору врожаю, а чистим продуктом — різницю між «початковими» та «щорічними» авансами.

Ідеалізація ринкових механізмів, ігнорування будь-яких можливостей порушення загальної рівноваги, стали ключовими рисами класичних моделей відтворення: за умов досягнення та дотримання суспільством усіх принципів економічного лібералізму (гнучкість цін і заробітної плати, невтручання держави в економіку), виробництво (пропозиція) буде автоматично узгоджуватись із споживанням (попитом). Тобто ні пропорції розподілу доходів між споживанням і заощадженням, ні асиметрія споживчих витрат не розглядались як фактори відтворювальних пропорцій.

На наш погляд, у сучасних моделях відтворення відобразились два принципових положення класиків і фізіократів. По-перше, поняття «нормальні умови відтворення»: здатність виплатити заробітну плату, відповідну її вартості, є необхідною умовою продовження функціонування будь-якого підприємства. Отже, поняття суспільно необхідної ефективності виробництва, ґрунтується на суспільно визнаних «нормах особистого споживання», які задаються як фізіологічними факторами (через вимоги до підтримання фізіологічної працездатності), так і соціальними (через усталені в суспільстві уявлення про «нормальний» спосіб життя представника певної соціальної групи). По-друге, норма споживання визначає вартість продукту праці, а не навпаки: під тиском конкуренції, виробники закономірно знижують розміри заробітної плати до мінімуму, достатнього для відтворення працездатності за фізіологічними і соціальними нормами.

Бурхливий економічний розвиток, поглиблення суперечностей капіталістичної економічної системи, перші економічні кризи та цикли, обумовили модифікацію теорій відтворення. Зокрема, К. Маркс розглядав процес відтворення виходячи з того, що в капіталістичному суспільстві є два провідні класи — буржуазія і пролетаріат, а основою створення нової, доданої вартості виступає матеріальне виробництво:

— індивідуальні капітали є лише окремими частинами, індивідуальний рух цих частин, є водночас необхідною складовою в русі всього капіталу;

— річний продукт містить у собі як ті частини суспільного продукту, що заміщують капітал (забезпечують відтворення матеріальних умов виробництва), так і ті частини, які входять у фонд споживання (споживаються робітниками і капіталістами);

— відтворення охоплює як відтворення товарного світу, так і відтворення класу капіталістів і робітничого класу, а тому і відтворення капіталістичного характеру всього процесу виробництва;

— весь продукт, отже, і все виробництво суспільства, розпадається на два великі підрозділи: I — засоби виробництва (товари, що мають форму, в якій вони повинні увійти або принаймні можуть увійти до складу виробничого споживання), II — предмети споживання (товари, що мають форму, в якій вони входять в індивідуальне споживання класу капіталістів і робітничого класу) [9].

Маркс підкреслював, що модель простого відтворення суперечить рушійним силам і мотивам капіталістичного виробництва — меті примноження авансованого капіталу, а умовою розширеного відтворення є використання частини доданої вартості II під-

розділу не на споживання, а на перетворення на продукцію I підрозділу.

Ключовими положеннями, що ускладнюють адаптацію марксової теорії відтворення до сучасних технологічних і суспільних умов, є, по-перше, ігнорування ролі людського ресурсу як джерела розширеного відтворення. По-друге, ігнорування ролі розподілу доданої вартості I підрозділу між споживанням і заощадженням як базою подальшого інвестування; джерелом заощаджень К. Маркс визнає лише прибуток, заробітна плата завжди споживається повністю, не створюючи бази для інвестицій.

Подальший за хронологією етап розвитку економічної теорії пов'язаний з маржинальною революцією і виникненням теорій загальної рівноваги, які розглядали суспільне відтворення в контексті алокації ресурсів, розподілу доходів, що відбуваються в процесі врівноваженості системи ринків споживчих благ і ресурсів. Зокрема, модель Л. Вальраса є формально строгою математичною схемою опису процесу відтворення, де причинні економічні зв'язки повністю замінені прийомами кількісного функціонального аналізу, а процес суспільного відтворення представлений як погоджений ринковий механізм відтворення окремих продуктів.

Статичність моделей загальної економічної рівноваги, на нашу думку, значно обмежує можливість їх використання для пояснення відтворення, як динамічного процесу суспільних змін. Власне відтворення в контексті моделей загальної рівноваги може розглядатись лише як процес наближення до заданого оптимуму виробництва, що описується критеріями Парето-оптимальності. Зміни в системі уподобань суспільства, в його відносній забезпеченості різними факторами виробництва чи в технологіях змінюють параметри економіки, що відповідають умовам Парето-оптимальності, проте не стосуються ні соціальної структури, ні системи економічних інтересів, ні норм, процедур і регламентів взаємодії між учасниками суспільного виробництва.

На початку ХХ ст. М. І. Туган-Барановський у відтворенні суспільного продукту виділив уже три підрозділи: виробництво засобів виробництва, виробництво предметів споживання для робітників, виробництво предметів споживання для капіталістів, причому зниження споживання робітників не є перешкодою для здійснення товарного обміну [17]. Звідси безпосередня причина криз перевиробництва: неконтрольоване прагнення капіталу до накопичення, пов'язане із суперечністю капіталістичної системи. Поступово суперечність між споживанням і нагромадженням перетворюється на суперечність між збереженнями та інвестиціями.

Тобто, за М. І. Туган-Барановським, можливість та ефективність відтворювального процесу, залежить не від розміру сукупного споживання, в тому числі і споживання капіталістів, а від наявності чи відсутності пропорційності в розподілі суспільного продукту.

Досвід великої депресії 1928–1933 рр. став емпіричним підтвердженням обмеженості теоретичних побудов, у яких сукупний попит обов'язково врівноважується із сукупною пропозицією за повної зайнятості ресурсів і достатності доходів для розширеного відтворення ресурсного потенціалу економіки. Відповідно, в контексті досліджень суспільно-економічного відтворення, центральною стає проблема реалізації всього суспільного продукту в цілому.

У свою теорію відтворення Дж. М. Кейнс поклав принцип «мультиплікатора», кратного збільшення приросту доходу, зайнятості та споживання до приросту інвестицій. Кейнс стверджував, що найважливішим є наявність достатнього попиту, що забезпечує реалізацію всіх ресурсів. Причиною порушень нормального процесу капіталістичного відтворення, що виражається в масовому безробітті та економічних кризах, Кейнс вважав відхилення фактичного сукупного попиту, який розповсюджується на предмети як особистого, так і виробничого споживання, від «ефективного».

Принципова новизна міжгалузевого балансу американського економіста В. Леонтєва полягає у розвитку теорії відтворення з точки зору методу математичного моделювання, способів систематизації та обробки економічної інформації. Баланс «витрати-випуск» — це спроба відобразити зв'язки, що існують між галузями економіки у вигляді шахової балансової таблиці коефіцієнтів, що відбивають пропорції виробництва та обміну товарами та продуктами між галузями в господарській системі.

Друга половина ХХ ст. характеризується надзвичайними відкриттями в фізиці, хімії, мікробіології, генетиці, сфері комунікацій тощо, переходом розвинутих країн до постіндустріального ступеню розвитку. Відповідно, і проблема відтворення у II пол. ХХ ст. стає все актуальнішою, що обумовлено особливостями соціально-економічного розвитку країн і пов'язаною з цим наростаючою асиметрією, а також постійним збільшенням навантаження на навколишнє середовище.

У моделі відтворення Е. Хансена, одного з головних теоретиків так званого «стагнаціоналізму», передбачається, що економіка «масового споживання» втрачає імпульси до зростання: обсяг інвестицій залежить від національного доходу, а якщо останній

відносно стабільний, то мало ймовірно, щоб почали зростати такі інвестиції. Згідно моделі, ключ до вирішення проблем збалансованого відтворення пов'язується із державною економічною політикою (пряме зростання державних витрат, посилення ефекту мультиплікації витрат, здійснюваних іншими суб'єктами економіки) [18].

Модель суспільного відтворення П. Самуельсона побудована на аналізі взаємодії «публіки» та бізнесу в умовах функціонування двох ринків: споживчих товарів і факторів виробництва. Пропозиція «публіки» визначається законами споживчого вибору: для робітника це вибір між вільним часом і доходом, для власника капіталу — між максимізацією ліквідності та прагненням збільшити абсолютний розмір доходу на капітал, для землевласника — між рентою і власним користуванням землею. Пропозиція бізнесу обумовлена величиною граничних витрат виробництва, а попит — продуктивністю факторів виробництва, в той час як попит «публіки» детермінований законом спадаючої граничної корисності благ та граничною схильністю до споживання [15].

За Р. Ф. Харродом, ефективність відтворення залежить від величини інвестицій та їх співвідношення із заощадженнями. Згідно моделі, інвестиції залежать від динаміки росту населення, технічного прогресу, а головне, від швидкості зміни доходу. Умовою розширеного відтворення — «рівноваги безперервного поступального руху» [16, с. 121], є повне використання існуючих виробничих потужностей і збереження стійкої норми прибутку для капіталістів [2, с. 265].

Аналіз суспільного відтворення Є. Домара фокусується на проблемі взаємозалежностей між зростанням національного доходу, повною зайнятістю, характером і динамікою інвестицій і збільшенням виробничих потужностей. Фактором зростання вчений визначив інвестиції, темп приросту яких має дорівнювати граничній продуктивності капіталу помноженої на граничну схильність до заощаджень. З цієї моделі випливає, що темпи росту знаходяться в прямій залежності від пропозиції, чим більшими є чисті заощадження, тим більшими можуть бути інвестиції.

Англійський економіст Н. Калдор та американські вчені Дж. Чемберлін, Б. Андерсон, Г. Хазлітт, У. Хатт вважали, що розширення масштабів виробництва в умовах сучасного капіталізму визначається не попитом, а розмірами накопичень [1].

У посткейнсіанській моделі відтворення Дж. Робінсон суспільне виробництво поділяється на два сектори (марксові підрозділи): один виробляє споживчі товари, другий — товари виробни-

чого призначення для обох секторів економіки. Оскільки соціальна структура суспільства обмежена лише трьома класами: робітники; підприємці; рантє, то виникає питання розподілу доходів між цими класами та взаємоузгодження функціонування зазначених секторів. Основна проблема суспільного відтворення, за Дж. Робінсон, це часові лаги інвестиційних рішень, неефективні капіталовкладення, помилкові очікування [13].

Висновки. Незважаючи на значну різноманітність методологічних підходів до пояснення руху суспільного продукту в процесі виробництва, розподілу, обміну й споживання, можна виділити низку достатньо усталених положень, щодо місця моделей відтворення в сучасній економічній теорії.

По-перше, цінність відтворювальних моделей проявляється, в першу чергу, в дослідженні кожної фази руху суспільного продукту в контексті формування умов для наступних фаз: чи створено в процесі виробництва достатньо благ, для забезпечення якісного рівня споживання? Чи дозволив розподіл ефективно розмістити ресурси для оптимізації виробництва? Чи відновлені, а краще — розширені, в процесі споживання суспільного продукту виробничі можливості суспільства?

По-друге, моделі суспільного відтворення, ґрунтуючись на результатах мікроекономічних моделей щодо закономірностей поведінки господарюючих суб'єктів, відображають загальні потоки ресурсів і доходів, і безперервну трансформацію перших — на блага, а других — на витрати і знову: витрат одних господарюючих суб'єктів — на ресурси інших, а спожитих благ — на поновлення ресурсного потенціалу виробництва. При цьому, процеси суспільного відтворення описуються якісно відмінними закономірностями, порівняно з відтворенням окремих господарюючих одиниць, що відображається в спеціальному теоретичному інструментарії макроекономічних досліджень.

Література

1. *Anderson B.* Economics and the Public Welfare: Financial and Economic History of the United States, 1914–1946. — D. Van Nostrand Company, 1949.
2. *Harrod R.* Economic Essays. — L., 1952.
3. *Белорус О.Г., Луьяненко Д.Г.* Глобальные трансформации и стратегии развития: Монография. — К. : Ориане, 2000.
4. *Булгаков С.Н.* Философия хозяйства. — М. : Наука, 1990.
5. *Дунаев Б.Б.* Благополучие — труд, капитал и деньги: Основы теории воспроизводства. — К. : ППНВ, 2005.

6. Економічна енциклопедія: У трьох томах. — Т. 1 / Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К. : Видавничий центр «Академія», 2000. — 864 с.
7. *Кенэ Ф.* Избранные экономические произведения. — М.: Соцэкгиз, 1960.
8. *Маркс К.* Капітал : Т. 1. — К. : Держкомиздат. — М., 1954.
9. *Маркс К.* Капітал. — Т. 2. — 1954.
10. *Некрасов Н.Н.* Региональная экономика. — М. : Экономика, 1975.
11. *Петти У.* Трактат о налогах и сборах. Цит. по: Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. В 5 т. / Сопред. редкол. Г.Г. Фетисов, А.Г. Худокормов. Т.1. От зари цивилизации до капитализма / Отв.ред. Г.Г. Фетисов. — М.: Мысль, 2004. — 718 с.
12. *Плышевский Б.П.* Теория воспроизводства и методология макроэкономического анализа: учебное пособие. — М., 2011.
13. *Робинсон Дж.В.* Экономическая теория несовершенной конкуренции / Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. В 5 т. / Сопред. научно-ред. совета Г.Г. Фетисов, А.Г. Худокормов, Т. III Эпоха социальных переломов / Отв. ред. А.Г. Худокормов. — М. : Мысль, 2005.
14. *Румянцева Е.Е.* Новая экономическая энциклопедия. — М., 2005.
15. *Самуэльсон П.* Экономика. — М., Т. 1, 1997.
16. *Харрод Р.* К теории экономической динамики. — М., 1959.
17. *Туган-Барановский М.И.* Избранное. Периодические промышленные кризисы. — М. : Наука. — 2013.
18. *Хансен Э.* Экономические циклы и национальный доход. — М., 1959.

Reference

1. Anderson B. Economics and the Public Welfare: Financial and Economic History of the United States, 1914-1946. — D. Van Nostrand Company, 1949.
2. Harrod R. Economic Essays. L., 1952.
3. Belorus O.G., Lu'janenko D.G., Global transformation and development strategy. Monograph. — Kyiv. Oryyane, 2000. [in Russian]
4. Bulgakov S.N., Philosophy of Economy. — М.: Nauka, 1990. [in Russian]
5. Dunaev B.B., Welfare — labor, capital and money: Fundamentals of the theory of reproduction. — Kyiv. PPNV, 2005. [in Russian]
6. Economic Encyclopedia: In three volumes. T1 / Redkol. : S.V.Mochernyy and others. — К. : Publishing House «Academy», 2000. [in Ukraine]
7. Kenje F., Selected economic work. — М. : Sotsekgiz 1960. [in Russian]
8. Marx K., Kapital: Vol.1. — К. : Goskomizdat. M., 1954. [in Russian]
9. Marx K., Kapital: Vol.2. — К. : Goskomizdat. M., 1954. [in Russian]
10. Nekrasov N., Regional economy. — М. : Economics, 1975. [in Russian]

11. Petti U., Treatise on taxes and fees // World economic thought. Through the prism of centuries. V.1. From the dawn of civilization before capitalism / Editor. Ed. G.G.Fetisov. — M.: Thought, 2004. [in Russian]
12. Plyshevskij B.P., Reproduction theory and methodology of macroeconomic analysis. — M., 2011. [in Russian]
13. Robinson J.W., The economic theory of imperfect competition // World economic thought. Through the prism of centuries. V.III. Period of social fractures / Editor. Ed. AG Khudokormov. M.: Thought, 2005. [in Russian]
14. Rumjanceva E.E., New economic encyclopedia. M., 2005. [in Russian]
15. Samujel'son P., The Economy. — M., Vol. 1, 1997. [in Russian]
16. Harrod R., The theory of economic dynamics. M., 1959. [in Russian]
17. Tugan-Baranovskij M.I., Favorites. Periodic industrial crises. — M.: Nauka, 2013. [in Russian]
18. Hansen J. Business Cycles and National Income. M., 1959. [in Russian]

УДК 330.544.2+005.35]:330.1

Погоріла Л.М.

здобувач кафедри політичної економії факультетів управління і управління персоналом та маркетингу ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО СПОЖИВАННЯ В ЗАХІДНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Pogorila L.M.

applicant of Political Economy Chair of Faculty of Management and Faculty of human resource management and marketing, State Higher Education Establishment «Vadym Hetman Kiev National Economic University»

THE CONCEPT SOCIAL RESPONSIBLE CONSUME IN WEST ECONOMIC LITERATURE

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена опрацюванню теоретичних основ розуміння сутності соціальної відповідальності споживача.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: соціальна відповідальність бізнесу, соціально відповідальне споживання, соціально відповідальний споживач.

ABSTRACT. This article deals with the theoretical basis for understanding the nature of consumers' social responsibility.

KEY WORDS: corporate social responsibility, socially responsible consumption, socially responsible consumer.